

EESTI KEELE TUGIVERBID JA NENDE MÕJU LAUSE EHITUSELE¹

KADRI MUISCHNEK

Annotatsioon. Käesolev artikkel kirjeldab tugiverbiühendeid eesti keeles. Tugiverbiühendiks nimetatakse siin selliseid suhteliselt sisutühja verbi ja tegevust väljendava noomeni ühendeid, kus ühendi kui terviku tähenduse annab noomen ja verbi osaks on jäänud grammatiliste kategooriate väljendamine ja tegevust väljendava noomeni sidumine muude osalistega selles lauses. Eristatakse kaht tüüpi tugiverbiühendeid. Esimese puhul on tugiverbiks transitiivne verb ja tegevust väljendav noomen on vormistatud selle grammatiliseks objektiks ning tegevussubjekt selle subjektiks. Teisel juhul on tugiverbiks intransitiivne verb, tegevust väljendav noomen on vormistatud selle grammatiliseks subjektiks ja ühend on sisult impersonaalne. Kui selliste ühendite abil väljendataval tegevusel on tegevusobjekt, ei saa see olla vormistatud grammatiliseks objektiks nende ühenditega moodustatud lausetes, vaid teda tuleb väljendada teiste vahenditega. Sama kehtib ka tegevussubjekti kohta teist tüüpi (impersonaalse) tugiverbiühendiga moodustatud lausetes.

Võtmesõnad: süntaks, nominalisatsioon, argumendistruktuuri muutused, impersonaali (passiivi) väljendusvõimalusi, tugiverb, eesti keel

1. Sissejuhatus

1.1. Mida mõistetakse tugiverbikonstruktsioonina?

Tugiverbikonstruktsiooniks nimetatakse sellist verbist ja noomenist või noomenifraasist koosnevat struktuuri, mille tähenduse annab noomen (ifraas) ja verbi osaks on jäänud ainult grammatilised funktsioonid: väljendada aega, isikut, tegumoodi jms ja siduda tegevust väljendavat noomenit, mis semantiliselt on lauses predikaadiks, muude osalistega selles lauses (täpsemalt vt nt Cattell 1984; Allerton 2002). Tugiverbiühendi noomen väljendab sündmust (tegevust, tegu, protsessi või juhtu-

¹ Artikli valmimist on toetanud ETF-i grandid 5787 ja 5202. Täna prof Mati Ereltit ja ESA anonüümset retsensenti sisukate märkuste ja ettepanekute eest.

mit) ja on sageli verbi nominalisatsioon, seda noomenit nimetatakse edaspidi *toetatav noomen*. Freimiseantika terminites väljendatuna „frei-mi käivitab noomen”, s.o situatsioonis osalejad määrab noomen, mitte verb (Fillmore 2002).

Erinevad autorid piiritlevad tugiverbide ja tugiverbiühendite hulka veidi erinevalt. Ray Cattel (1984) kirjeldab tugiverbiühendina ainult transitiivse verbi ja noomeni ühendit, kus tegevust väljendav noomen on objekti positsioonis, nt *take a walk, have a shower*; sellise ühendi verb on semantiliselt tühenenud ja R. Cattel kasutabki inglise keeles nimetust *light verb*. Charles Fillmore (2003) vaatab tugiverbikonstruktsioonidena ka selliseid intransitiivseid väljendeid, nagu *an accident happened* ‘juhtus õnnetus’, kus tegevust väljendav noomen on vormistatud tugiverbi subjektiks.

Käesolevas käsitluses määratletakse tugiverbiühendit võimalikult laialt, sest eesti keeles on see nähtus veel läbi uurimata ja seetõttu on ka tema piire raske määrata. Tegemist on struktuuriga, kus situatsioonis osalejate süntaktilised ja semantilised aktandid ei ole vastavuses. Täistähenduslik transitiivne verb moodustab argumentstruktuuri (1) ja intransitiivne verb argumentstruktuuri (2).

(1)	Mari	värvib	maja.
	S	V	O
	[agent]	[sem pred]	[patsient]
(2)	Mari	jalutab	aias.
	S	V	Adv
	[agent]	[sem pred]	[koht]

Tugiverbina kasutatavad verbid loovad samasuguse süntaktilise, kuid erineva semantilise struktuuriga konstruktsioonid (3) ja (4).

(3)	Mari	peab	kõnet.
	S	V	O
	[agent]	[sem pred]	
(4)	Kodus	käib	remont.
	Adv	V	S
	[koht]	[sem pred]	

Näeme, et semantilise ja süntaktilise tasandi vahel on ebakõla. Lauses (3) on vormilt transitiivne konstruktsioon sisult intransitiivne. Lause (4) on formaalselt personaalne aktiivne lause, semantilisel tasandil aga tegevussubjekt puudub.

Kui tahta tugiverbiühendite hulka piiritleda, peab tähelepanu pöörama kahele asjaolule.

Esiteks, kui palju võib tugiverbil olla semantilist sisu? Neutraalseimas variandis väljendab tugiverb ainult sündmuse liiki, agenttiivset tegevust toetab näiteks verb *tegema* (5), mitteagenttiivset sündmust näiteks *juhtuma* (6).

(5) Alaealine tegi enesetapu.

(6) Juhtub ka imesid.

Erinevate tugiverbide kasutamine võimaldab esitada sama sündmust eri vaatepunktidest ja asetada esiplaanile sama sündmuse erinevaid osalisi. Näiteks toetatava noomeniga *poolehoid* seostuvad tegevussubjektid võivad ühelt poolt *tunda* või *avaldada poolehoidu* ja teiselt poolt *äratada, võita* või *leida poolehoidu*. Esiplaanile võib asetada ka tegevuse – näiteks agendi *poolehoid* võib *kuuluda* millelegi või kellelegi, sellisel juhul on agent degradeeritud toetatava noomeni genitiivatribuudiks ja grammatilise subjekti positsioonis on tegevust väljendav noomen ise (7).

(7) .. meeste poolehoid kuulus pigem vabariiklasele Bob Dole'ile.

Esitatud verbid lisavad sündmuse kirjeldusse oma tähendusnüansi, nad ei ole ainult grammatiliste tunnuste kandjad. Siiski võiks neid ühenduses tegevust väljendava noomeniga lugeda tugiverbideks. C. Fillmore (2003) läheb veelgi kaugemale, kirjeldades tugiverbidena ka nn liaseid verbe, nagu *burn* 'põlema' ühendis *the fire is burning* 'tuli põleb' (vrd selle verbi kasutusega väljendis *the house is burning* 'maja põleb').

Teiseks, milline peab olema toetatav noomen? David Allerton (2002: 21) piirab oma tugiverbi käsitluses materjali ainult nende noomenitega, millel on olemas samatüveline verbiline vaste. Tundub siiski, et selline lähenemine on liialt jäik, nt ühendil *teeb otsuse* on samatüveline verbiline vaste *otsustab*, aga ühendil *teeb vea* see puudub, nii et D. Allertoni printsiibi järgi peaks esimese neist lugema tugiverbiühendiks, teise aga mitte (on küll olemas samatüveline verb *vigastama*, aga see pole sama tähendusega).

Ja kolmandaks, toetatav noomen (sageli verbi nominalisatsioon) võib väljendada nii tegevust kui ka selle tulemust, kusjuures, nagu keelenähtuste puhul sageli, on ka siin täpset piiri raske tõmmata. Kas näiteks lause (8) võimalik parafraas on *Tõnu kavandas akna, aga ..* või on siin rõhk kavandil kui kujundil paberil, reaalsel objektil?

(8) Tõnu tegi akna kavandi, aga tisler ei osanud selle järgi akent teha.

Lugejal on nüüd tekkinud ettekujutus tugiverbikonstruktsioonist eesti keeles. Nüüd saab sõnastada käesoleva artikli eesmärgid, nimelt: 1) kirjeldada mõningaid eesti keele tugiverbe ja nende poolt moodustatavaid tugiverbikonstruktsioone ning 2) vaadelda tugiverbikonstruktsioonidega seotud argumendistruktuuri muutusi.

1.2. Sissejuhatavalt argumendistruktuuri muutustest tugiverbikonstruktsiooni puhul

Edaspidises kirjelduses mõistetakse tegevusobjekte ja -subjekte ja eristatakse neid grammatilistest objektidest ja subjektidest nii, nagu teeb seda EKG II: 12: „... üks aktant täidab enamikus lauseis prominentsema osalise rolli, on teistega võrreldes semantiliselt esile tõstetud. Sellist agenti nimetatakse tegevussubjektiks. Erinevates lausetes võivad tegevussubjektiks olla erinevaid konkreetseid semantilisi funktsioone täitvad aktandid, kuid alati on selleks situatsioonis aktiivseimat osalist tähistav aktant. Kui lauses on olemas agent, siis talitleb see tegevussubjektina, kui lauses agenti pole, saab tegevussubjektiks kogeja või valdaja, kui ka neid pole, on tegevussubjekt tavaliselt vahend jne. --- Tegevussubjektile vastandub tegevusobjekt: aktant, mis tähistab seda, kellele või millele on lausega tähistatud tegevus suunatud. Tegevusobjekt vormistub primaarselt grammatilise objektina, kuid võib esineda ka adverbialina.”

Eristagem kaht tüüpi tugiverbikonstruktsioone: selliseid, kus tegevust väljendav noomen on verbi objekti positsioonis (*tegema*-tüüpi konstruktsioonid) ja selliseid, kus tegevust väljendav noomen on vormistatud tugiverbina toimiva verbi subjektiks (*käima*-tüüpi konstruktsioonid). *tegema*-tüüpi konstruktsiooni (9–10) puhul lisandub täistähendusliku verbi asendamisel tugiverbiga süntaktilisel tasandil uus argument – sisuliselt tegevust väljendav objekt.

(9) Mehed töötavad. → Mehed teevad tööd.

(10) Mehed remondivad korterit. → Mehed teevad korteriremonti.
→ Mehed teevad korteris remonti.

Semantiliste aktantide tasandil sõltub konstruktsioon tegevust väljendavast noomenist. Sisuliselt võib tugiverbiühendiga väljendatud tegevus olla või ka mitte olla mingile tegevusobjektile suunatud, kuid tema tegevusob-

jekt ei saa loomulikult olla vormistatud grammatilise objektina. Kuidas tegevusobjekti sellisel juhul väljendatakse, sellest täpsemalt osas 3.

Tavaline tegevussubjekti väljendamata jätmise strateegia eesti keeles on impersonaali kasutamine (11).

(11) Mehed remondivad korterit. → Korterit remonditakse.

käima-tüüpi tugiverbikonstruktsioon on sellele tähenduslikult lähedane:

→ Käib korteriremont.

→ Korteris käib remont.

Siin tõrjutakse tegevussubjekt grammatilise subjekti positsioonist välja ja kuna grammatiliseks subjektiks saab tegevust väljendav noomen, on süntaktiliselt lause endiselt personaalne. 10% juhtudel väljendatakse tegevussubjekti lauses mingil muul viisil (täpsemalt vt osa 3), 90% juhtudest aga jääb ta väljendamata. Ka *käima*-tüüpi konstruktsioonis võib subjekti positsioonis oleva noomeniga väljendatud tegevus olla suunatud mingile tegevusobjektile.

2. Eesti keele tugiverbe

Tabelis 1 on esitatud mõned eesti keeles tugiverbidena kasutatavad verbid ja võrdluseks on toodud ka

- 1) andmed nende verbide tuumverbide hulka kuulumise/mittekuulumise kohta (eesti keele tuumverbide kohta vt nt Pajusalu jt 2004);
- 2) andmed sageduse kohta (number näitab verbi kohta verbide sagedusloendis „Eesti kirjakeele sagedussõnastiku” andmetel (Kaalep, Muischnek 2002));
- 3) andmed verbi polüsemia kohta, number selles lahtris näitab verbi tähenduste arvu EKSS-is.

Tabelis 1 esitatud loend ei ole muidugi ammendav, vaid pigem näitlikustav. Selles esitatud tugiverbid on leitud esiteks „Eesti kirjakeele sagedussõnastiku” põhjal. Teiseks allikaks on olnud eesti keele püsiühendite andmebaas, mille kirjelduse leiab artiklist (Kaalep, Muischnek 2003). Nimelt torkas püsiühendite moodustavate verbide loendit ja „Eesti kirjakeele sagedussõnastiku” põhjal tehtud verbide sagedusloendit võrreldes sageli silma, et teatud verbid, nt *ajama* või *laskma*, on püsiühendites sagedasemad kui (kirjalikus) keeles üldiselt. Mitmed püsiühendite moodustavad verbid on osutunud ka tugiverbideks. Ja kolmandaks olen tugiverbe leidnud ka juhuslikult – tekstes lugedes, oma intuitsiooni kasutades.

Tabel 1. Eesti keele tugiverbe

Tugiverb	Tuum-verb	Sagedus	Polüseemia	Näide
<i>tegema</i>	+	6.	18	<i>teeb tööd, remonti, lühikese puhkuse; teeb otsuse, valiku, ettepaneku</i>
<i>pidama</i>	+	4.	17	<i>peab kõne, ettekande, loengu; peavad läbirääkimisi, kõnelusi; A peab B-ga sõda, diskussiooni; peavad pidu, sünnipäeva</i>
<i>ajama</i>	+	56.	16	<i>ajab poliitikat, äri, asja</i>
<i>laskma</i>	+	34.	8	<i>laseb vilet, laulu; laseb liugu, nipsu; hobune laseb sõrki, traavi</i>
<i>lööma</i>		52.	8	<i>lööb laulu, vilet; lööb tantsu, kukerpalli</i>
<i>andma</i>	+	13.	10	<i>annab loa, käsu, nõusoleku, seletusi; annab tunde</i>
<i>sooritama</i>		526.	1	<i>sooritab tehingu, ostu, eksami, katse, operatsiooni, kuriteo</i>
<i>toimuma</i>		71	1	<i>toimus tähtis sündmus</i>
<i>käima</i>	+	20.	22	<i>töö käib; käib remont</i>
<i>juhtuma</i>		77.	3	<i>juhtus õnnetus, äpardus, selline lugu; juhtus tõeline ime</i>

Oletan, et mingi verbi tugiverbina kasutamise võimalikkus on seotud tema sageduse ja polüseemilisusega. Tüüpilisel polüseemilisel verbil on tänu mitmele tähendusele tavaliselt ka mitu argumendistruktuuri ja see omadus võimaldab sellisel verbil tugiverbina kombineeruda erinevate tegevust väljendavate noomenitega, sest nende noomenite erinevaid argumente on sellisel juhul võimalik hõlpsamini paigutada tugiverbi argumendistruktuuri. Näiteks on verbiga *andma* võimalik ainult üks põhiline argumendistruktuur, kus on esitatud agent (andja), objekt (antav) ja benefitsient (saaja). Ka tugiverbina toetab *andma* selliseid tegevust väljendavaid noomeneid, mille argumendistruktuuris on võimalik benefitsiendi väljendamine, nt *annab õpilastele tunde, annab alluvale käsu, annab avalikkusele selgitusi*. Tundub, et verbiga *andma* ei saagi seostuda sellised toetatavad noomenid, mille argumendistruktuuris benefitsient puudub. Verbidel *tegema*, *pidama* ja *ajama* aga selline piirang puudub ja seetõttu on nad tugiverbidena produktiivsemad.

2.1. Transitivseid tugiverbe: *tegema, pidama*

2.1.1. *tegema*²

Verbe *tegema, ajama* ja *lööma* on tugiverbidenä juba varem kirjeldatud (Muischnek 2004). Nendest kasutatakse tugiverbina kõige laialdasemalt verbi *tegema*; tundub, et see verb on suhteliselt vaba kombineeruma tegevust tähistavate noomenitega ja moodustama tugiverbiühendeid. Verbid *ajama* ja *lööma* esinevad tugiverbina peamiselt püsiühendites (*ajab äri, poliitikat, (mingit) asja; lööb tantsu, laulu* jne). Kuna verbiga *tegema* moodustatud tugiverbiühendid on vaatluse all käesoleva artikli argumentstruktuuri muutusi käsitlevas osas 3, siis esitatakse siin lühike ülevaade sellest verbist tugiverbina.

Kuigi sageduselt verbe hulgas kuuendal kohal, on *tegema* kõige sagedamini verbikeskseid püsiühendeid moodustav verb, kuulub eesti keele tuumverbide hulka tänu oma üldmõistelisusele, grammatilisele funktsioonile ja suurele sagedusele. Lisaks omandavad lapsed ta esimeste verbe seas ja tema vasted on funktsioonisõnadeks paljudes maailma keeltes (Tragel 2001: 157 jj).

30% *tegema* kasutustest Eesti Ekspressi korpuses on tugiverbilised, tabelis 2 on esitatud sagedasimad tugiverbi *tegema* poolt toetatavad noomenid.

Tabel 2. Kümme sagedasemat *tegema* poolt toetatavat noomenit ja nende protsent tema poolt toetatavate noomenite üldhulgast

Toetatav noomen	Korpuses tugiverbiühendi koosseisus esinevad morfoloogilised vormid	Protsent
<i>töö</i> ja <i>töö</i> -lõpulised liitsõnad	<i>tööd, töö, töid, koostööd</i> jt	19
<i>töö</i> liitsõnana	<i>tööd, töö, töid</i>	12
<i>ettepanek</i>	<i>ettepaneku, ettepanek, ettepanekuid</i>	6
<i>otsus</i>	<i>otsuse, otsus, otsust, otsused, otsuseid</i>	4
<i>viga</i>	<i>vea, viga, viga</i>	3
<i>nali</i>	<i>nalja, nalju</i>	2,5
<i>avaldus</i>	<i>avalduse, avaldust, avaldusi</i>	1,5
<i>valik</i>	<i>valiku, valik, valikuid</i>	1,5
<i>katse</i>	<i>katse, katset, katseid</i>	1
<i>hääli</i>	<i>häält, hääli</i>	1

² Analüüsitud materjal ja arvandmed pärinevad Eesti Ekspressi korpusest (<http://test.cl.ut.ee/korpused/segakorpus/ekspress/> (30.05.2005), mille suurus on 7,5 miljonit sõna.

Näidetes (12–13) ongi *tegema* tüüpiline tugiverb: nendel sõnaühenditel on olemas lihtverbiline vaste (või vastav ühendverb, nt *töötab koos*), kuigi sageli oleks lause sellega kohmakam; ühendi tähendus tuleneb suurel määral nominaalsest komponendist, verb on pelgalt grammatiliste kategooriate väljendaja. Verbile omaste laiendite asemel kasutatakse noomeni atribuute.

(12) Komitee käis koos, tegi asjalikku tööd ja koostas lõpuks pika aruande ..

(13) Samas on Rootsi teinud kogu aeg NATOga reaalselt koostööd.

2.1.2. pidama

Verb *pidama* on „Eesti kirjakeele sagedussõnastiku” verbide hulgas neljandal kohal ja sarnaselt verbiga *tegema* moodustab ta tugiverbiühendeid suhteliselt vabalt ja produktiivselt. Analüüsitud valimis oli *pidama* tugiverbiks 4,6% kõigist esinemistest (võrdluseks: modaalverbina kasutati verbi *pidama* ca 7% korpuse esinemistest). Sagedasimad toetatavad noomenid on *läbirääkimised* (22% tugiverbina esinemistest) ja *kõne* (8%). Samuti sagedase ühendi *nõu pidama* võiks pigem väljendverbide hulka liigitada. Tugiverbina kombineerub *pidama* erinevatesse semantilistesse väljadesse kuuluvate nimisõnadega, mis moodustavad avatud hulga ning moodustab erineva argumentstruktuuriga lauseid. Nii võib sündmuses olla üks osalejat, nt ühendite *pidas kõnet*, *jumalateenistust*, *juhlust*, *ettekannet*, *loengut* jne puhul, kus objekti positsioonis olev noomen väljendab sõnalist tegevust (14).

(14) R. T. peab seitsmetunnise loengu Eesti kunstiturust.

Sõnaline tegevus võib nõuda ka kahte (või rohkemat) osalejat, kusjuures mõlemad osalejad võivad olla vormistatud koordineeritud subjekti fraasiks või võib üks (mõned) neist olla väljendatud komitatiivis adverbiaalina. Sellised on näiteks ühendid *pidasid läbirääkimisi*, *dialogi*, *konsultatsioone*, *kõnelusi*, *dispuuti* jne (15–16).

(15) Läti pidas isegi liitlasriikidega läbirääkimisi, et ..

(16) .. Kennedy ja .. Hruštšov pidasid pingelisi läbirääkimisi.

Mitme osalisega on ka ühendid *peavad koosolekut*, *nõupidamisi*, *kohtumisi*, *kongressi*; *pidasid pidu*, *pulmi*, *sünnipäeva*, *spordipäeva* jne ja *pidama*-ühendid mitmesuguseid militaarseid situatsioone väljendavate noomenitega, nt *peetakse sõda*, *turniiri*, *matši*, *lahingut*, *duelli* (17).

(17) K. oli tõeline juht, istus kontorilaua taga ja pidas ärikohtumisi ..

2.2. Intransitiivseid tugiverbe: *toimuma*, *juhtuma*, *käima*

Tugiverbilistena võib kirjeldada kõiki verbi *toimuma* kasutusi, suurt osa verbi *juhtuma* kasutustest ja ligi viiendikku verbi *käima* kasutustest. Nende intransitiivsete verbidega toetatavaid sündmusi esitatakse selles konstruktsioonis umbisikulistena, tugiverbi subjekti positsioonis on tegevust või protsessi väljendav noomen, tugiverbikonstruktsiooni kui terviku argumendistruktuuris tüüpiliselt tegevussubjekt puudub.

2.2.1. *toimuma*

Nendest kolmest verbist – *toimuma*, *juhtuma* ja *sooritama* – on *toimuma* spetsialiseerunud ainult tugiverbiks nagu transitiivsete verbide hulgas *sooritama*. Verbi *toimuma* kasutatakse sageli nn bürookraatlikus keeles (18), eriti armastavad seda verbi seadusloomega tegelejad (19).³

(18) Kuukulguri juhtimine toimus otse Maalt ja ..

(19) .. kus toimus viimane oluline majanduslikult põhjendatud töötlemine või toiming ..

Intransitiivsetest tugiverbidest on *toimuma* kõige laiemal kasutusala – toimuda võivad nii momentaalne sündmus (20) kui ka duratiivsed tegevus ja protsess (millest esimene on agenttiivne ja teine mitte) (21).

(20) Kõige traumeerivam plahvatus toimus tookord Saint-Micheli metroojaamas.

(21) Boksis toimub sagimine ja rabelemine ..

Verbil *toimuma* on ka väljendverbiline sünonüüm *aset leidma*, mida samuti kasutatakse tugiverbina (22). Kusjuures *aset leidma* ei saa toetada kõiki *toimuma* poolt toetatavaid noomeneid – näites (19) saab seda väljendverbi kasutada, kuid agenttiivset tegevust väljendava noomeniga *juhtimine* (näide 18) ta ei sobi.

(22) Mainitud kohtumine leidis aset Pariisis ..

2.2.2. *käima*

Tegevust väljendavate noomenite vaatlemisel võib öelda, et *käima* on tugiverbina küllaltki universaalne – ta kombineerub suure hulga erinevate tegevust väljendavate noomenitega, millest ükski ei pääse väga domineerima, nt (23–25).

³ Näide pärineb Eesti ja Euroopa seaduste korpusest (<http://test.cl.ut.ee/korpused/segakorpus/seadused/> (30.05.2005)).

Tabel 3. Sagedasemad *käima* poolt toetatavad noomenid ja nende protsent kõigi tema poolt toetatavate noomenite üldhulgast

Toetatav noomen	Korpuses tugiverbiühendi koosseisus esinevad morfoloogilised vormid	Protsent
<i>jutt</i>	<i>jutt, jutud</i>	9,1
<i>töö</i> ja <i>töö</i> -lõpulised liitsõnad	<i>kihutustöö, ehitustöö, operatiivtöö, rajamistööd</i> jt	7
<i>töö</i> liitsõnana	<i>töö, tööd</i>	4
<i>asi</i>	<i>asi, asjad</i>	4
<i>see</i>	<i>see</i>	4
<i>läbirääkimine</i>	<i>läbirääkimised</i>	3
<i>sõda</i>	<i>sõda</i>	3
<i>võitlus</i>	<i>võitlus</i>	3
<i>elu</i>	<i>elu</i>	2
<i>kõik</i>	<i>kõik</i>	2

(23) Siin käib suvine seltsielu.

(24) Piimatootjate vahel aga käib hinnasõda.

(25) Selleks käivad läbirääkimised uute investoritega.

Kõige sagedamini kombineeruvad tugiverbiga *käima* noomenid *jutt* ja *töö* ning viimasega moodustatud liitsõnad.

(26) Jutt käis reisirongiliikluse säilitamisest.

(27) Uuel müügipäeval käisid linnas jutud, et oksjon jääb jälle ära.

(28) Töö käis korralikult ja kähku.

(29) Tegelikult pole üldse nii väga oluline, kas või kuidas asi seekord käis.

Selles konstruktsioonis laiendatakse noomenit *töö* sageli täpsustava liitsõnaosise lisamisega (30). Kui *töö*-lõpulised liitsõnad noomeni tugiverbilisele kasutusele juurde arvata, tõuseb tema osatähtsus 7%-ni.

(30) Praegu käib kõva lobitöö.

Ka noomen *asi* ja tema mitmusevorm *asjad* osalevad sageli tugiverbi-konstruktsioonis, seda noomenit kasutatakse ebaselgema või ka laiema tegevuse või protsessi väljendamiseks (31), vahel ka anafooriliselt (32).

(31) Avaliku suhtluse mehed ei tundnud Isamaaliidu inimesi ega teadnud, kuidas parteis asjad käivad.

(32) Maksab tähele panna, et .. iga kord, kui teisele poole maja lähed, võib ainult imestada, mitu puud vahepeal on „kasvanud” ja mitu põõsast juurde tulnud – kui kähku asi ikka käib.

Tugiverbiühendit *elu käib/käis* (33–34) võib osades näidetes parafraseerida verbivormidega *elatakse/elati*.

(33) .. kuidas elu vanasti käis.

(34) See elab kas linnas või keskusasulas, kus elu käib pigem teleseriaalide kui lüpsiaegade rütmis.

Aga, sarnaselt noomeniga *asi* moodustatud tugiverbiühendile, viitab väljend *elu käib/käis* sageli ka asjade üldisele käigule või anafooriliselt mingile varemkirjeldatud situatsioonile.

(35) Mitte ainult bisnises ei käi nüüd elu kiiremini, juua tuleb ka kiiremini.

(36) Osavalt on ühendatud fantaasia ja reaalsus, osa elu käib vee all, surnud on järsku taas elus ..

2.2.3. juhtuma

Verb *juhtuma* kombineerub tugiverbikonstruktsiooni moodustades valdavalt (momentaalset ja mitte-agentiivset) sündmust väljendavate noomenitega, nendest kõige sagedasemad on *õnnetus* jt negatiivse tähendusvarjundiga sõnad. *juhtuma* on momentaalne verb, millega väljendatud tegevusel puudub kestus ja selle verbi ajavormide kasutuse vahel võib märgata tähenduslikku erinevust: *juhtuma* minevikuvormi abil vormistatakse lauseks toimunud sündmusi (37), tema olevikuvormi kasutatakse kas tulevikus toimuva tegevuse või tegevuse ja protsessi (38), isegi seisundi kui nähtuse (geneerilise tegevuse) väljendamiseks. Olevikku kasutatakse geneerilise tegevuse väljendamiseks ka teiste tugiverbidega seoses, aga *juhtuma* puhul on see tendents eredaimalt väljendunud (39).

(37) Tallinna loomaaias juhtus laupäeval erakordne tavaline õnnetus.

(38) Neljapäeval juhtub hämmastavaid asju. (horoskoobist)

(39) Praktika näitab, et enamik ebameeldivusi juhtub, kui ei järgita järgmisi soovitusi.

Verbi *juhtuma* subjektiks võivad olla ka noomenid *lugu* ja *asi*, mida kasutatakse sellises konstruktsioonis alati laiendi(te)ga ja sündmust ennast kirjeldavadki pigem need laiendid (40, vt ka näide 38).

(40) On juhtunud kohutav lugu!

Verbi *juhtuma* poolt toetatava sündmuse väljendamiseks kasutatakse märksa sagedamini kui verbide *toimuma* ja *käima* puhul tervet kõrvallauset.

(41) Ikka juhtub, et igasugused formaalsused lähevad lihtsalt meelest.

(42) Kuidas see juhtus, et te sattusite Hispaania kodusõja sündmuste keeresse?

(43) Juhtus aga nii, et lastekodus kohtusid tulevased kasuvanemad kõigepealt poistega.

(44) See, mis juhtus, oli kurb kukkumine ideede-ilmast tegelikkusse.

Torkab silma, et *juhtuvad* tavaliselt ikka *sellised asjad*, mille kulgu juhtumis osaleja kas ei saa kontrollida või eelistatakse sündmust sellisena esitada (45–46).

(45) .. aga vaadake, juhtus selline piinlik lugu, et raha ei ole.

(46) Juhtus nii, et kuskil neli kuud tagasi sain järsku lapse.

juhtuma kasutustest võib ranges mõttes tugiverbilisteks (subjektiks on tegevust väljendav noomen) nimetada 18%. Vaadeldud korpusel toetab kõrvallauset 10% verbi *juhtuma* tugiverbilistest kasutustest.

3. Tegevussubjektide ja -objektide väljendamine tugiverbikonstruktsioonides (*käima* ja *tegema* näitel)

Tegevuse või protsessi väljendamist noomenifraasi abil (nagu seda ka tugiverbiühendites tehakse) nimetatakse nominalisatsiooniks. Eesti keele nominalisatsioon ja tegevussubjektide ning -objektide väljendamine nende puhul on uurinud Reet Kasik (1968, 1970, 1975). Tugiverbiühendite toetatavate noomenite argumendistruktuuri ja nominalisatsioonidele üldiselt omase argumendistruktuuri võrdlemisel osades 3.3.2. ja 3.3.3 on aluseks (Kasik 1975).

Tüpoloogilisest vaatepunktist on nominalisatsioonitüüpe maailma keeltes ja kitsamalt Euroopa keeltes vaadeldud Maria Koptjevskaja-Tamm (1993, 2003), kes kirjeldab nominaliseerimist kui argumendistruktuuri vähendamise vahendit (1993: 12–15). Nimelt võib nominalisatsiooni korral mingi semantiline argument jääda väljendamata, kuna 1) teda ei saa nominalisatsiooni korral väljendada, vähemalt mitte siis, kui väljendatakse mõnda teist konkreetset argumenti; 2) verbaalnoomenit kasuta-

take sellisel viisil, et seda semantilist argumenti ei saa selles situatsioonis väljendada; 3) seda semantilist argumenti saaks põhimõtteliselt väljendada, aga ta jääb väljendamata seoses lause kommunikatiivse eesmärgiga. Tugiverbidega seostuvate nominalisatsioonide puhul esineb kaht tüüpi argumentidestruktuuri vähendamist. Esiteks ei saa *käima*-tüüpi tugiverbiühenditega lausetes tegevussubjekt olla grammatiliseks subjektiks, sest selles positsioonis on tegevust väljendav noomen (vrd Koptjevskaja-Tamme punkt 2). Teiseks jääb tugiverbiühendi tegevusobjekt sageli väljendamata seoses lause kommunikatiivse eesmärgiga (Koptjevskaja-Tamme punkt 3; vt ka tabel 6). Nimelt võimaldab tugiverbiühend jätta tegevusobjekti määratlemata ka olukorras, kus tähenduslikult paralleelne verb seda hästi ei võimalda (47).

(47) Tõeline sõprus ei katke ka siis, kui tehakse tõsist kriitikat. (Vrd ?.. *kui tõsiselt kritiseeritakse*)

3.1. Verbid *käima* ja *tegema* kui kahe erineva tugiverbikonstruktsiooni tüübi esindajad

Kui toetatav noomen väljendab mingile tegevusobjektile suunatud (transitiivset) tegevust, ei saa selle noomeni tegevusobjekti vormistada grammatilise objektina, vaid talle peab leidma muud väljendusvahendid. Tugiverbi *tegema* poolt toetatav noomen vormistatakse selle verbi grammatiliseks objektiks, toetatava noomeniga väljendatud tegevuse agent aga *tegema*-verbi grammatiliseks subjektiks. Tugiverbi *käima* poolt toetatav noomen vormistatakse selle verbi grammatiliseks subjektiks, tegevussubjekt jääb kas väljendamata või kasutatakse tema esitamiseks muid väljendusvahendeid. Ka intransitiivne tugiverb *käima* võib toetada transitiivset tegevust väljendavat noomenit, mille tegevusobjekti ei saa samuti esitada grammatilise objektina.

Allpool vaadeldaksegi seda, milliste vahendite abil tugiverbiühendite tegevusobjekte ja *käima*-verbi puhul ka tegevussubjekte on väljendatud.

3.2. Verbiga *käima* moodustatud tugiverbiühendi tegevussubjekti väljendamine

Mingi sündmuse esitamine *käima*-verbiga moodustatud tugiverbikonstruktsiooni abil muudab selle sisuliselt impersonaalseks: 90% juhtudest ei ole tegevussubjektile lauses kuidagi viidatud. Eesti keele impersonaali kustutatud agendi referent peab olema inimene (Erelt 2003: 102) või vähemalt tunnusega +elus (EKG I: 73). Tugiverbi *käima* abil moodusta-

tud impersonaalse tähendusega konstruktsiooni puhul ei pea see tingimata nii olema – lisaks mitteinimestest elusate agentidega lausetele (48–49) leidub ka näiteid mitteagentiivsete momentaalsete juhtumite ja duratiivsete protsesside kohta (50–51).

(48) Ahvikarjas käib pidevalt hirmus ahistamine.

(49) Katseklaasis käis äge siblimine.

(50) .. mõne minuti pärast käis plahvatus ja laev kaldus ühele küljele ..

(51) .. arvestatakse ka seda, kuidas käib vihmavee äravool.

Vaadeldud materjalis oli selliseid näiteid siiski vähe. Kas vähesuse põhjuseks on see, et ajalehetekstides räägitakse valdavalt inimestest ja nende tegudest, või miski muu, ei ole praegu võimalik öelda.

Tabel 4. *käima*-tugiverbiühendi tegevussubjektide sagedasemad esitusviisid

Tegevussubjekti vorm	Protsent kõigi väljendatud tegevussubjektide hulgast
Kaassõnafaas kaassõnaga <i>vahel</i>	34
Toetatava noomeni genitiivatribuut	33
Adessiiv	12
Inessiiv	11
Inkorporeeritud toetatava noomeni liitsõnaliseks esikomponendiks	5

Nagu varem mainitud, ei ole 90% *käima*-tugiverbiühendite puhul tegevussubjektile kuidagi viidatud. Kui tegevussubjekt on esitatud, on ta kõige sagedamini kas toetatava noomeni genitiivatribuut (33% tegevussubjektidest) (52) või märgib tegevust väljendav noomen retsiprookset tegevust ja selle agente väljendatakse kaassõnalise *vahel*-tarindiga (34%) (53).

(52) ERA Panga peahoone viiendal korrusel käib pankrotitoimkonna koosolek.

(53) Piimatootjate vahel aga käib hinnasõda.

Kuid retsiprookset tegevust võib väljendada ka genitiiviga (54).

(54) Parajasti käis Hollandi-Horvaatia kolmanda koha mäng.

Nominalisatsiooni korral nimetab ka R. Kasik (1975: 47) genitiivis täiendit kõige sagedasemaks tegevussubjekti väljendamise võimaluseks. Samas toob R. Kasik nominalisatsiooni korral sagedase subjekti väljendamise

võimalusena ablatiivi, mis on võimalik ainult siis, kui tegija on elus ja lähtelauses subjekti positsioonis. *käima*-verbiga moodustatud tugiverbi-konstruktsioonides ablatiivset agenti ei esinenud. Seda saaks seletada konstruktsiooni umbisikulisusega (või R. Kasiku terminites: agent ei ole lähtelauses subjekti positsioonis).

Küll aga väljendati 12% agentidest adessiivi abil (55).

(55) Suurte nimede tekitamine käis Turul lihtsalt.

Näites (56) pole võimalik täpselt aru saada, kas adessiivis noomeni referendid on ise ehitajad või pelgalt selle tegevuse „kontrollijad” või „kasusaajad”.

(56) Oma majas Pirital käib Finkidel suurem ehitus.

5% näidetest on agent inkorporeeritud tegevust väljendava noomeni esikomponendiks (57).

(57) .. sellest ajast alates käib Tšetšeenia mägipiirkonnas pidev partisani-liikumine.

Nagu on R. Kasik märkinud kõigi nominalisatsioonide kohta, on ka *käima*-verbi poolt toetatavate noomenite tegevussubjektid inkorporeeritud ainult intransitiivset tegevust väljendavate noomenite esikomponentideks.

Näiteid uurides torkab silma, et agenti (agente) võidakse esitada ka „toimumiskohana”. Inessiivis on esitatud 11% agentidest (58), mõningates näidetes ei saa enam rääkida „agendi väljendamisest koha kaudu” vaid inessiivis fraas tähistab selgelt inimeste rühma (59).

(58) Riigikogus käib teise lugemise neljas raund.

(59) Otsustamine käinud viieliikmelises juhatuses konsensuslikult.

R. Kasik nimetab tegevussubjekti väljendamise võimalusena ka *poolt*-konstruktsiooni. Materjalis leidus vaid üks selline näide (60).

(60) Kuid eestikeelse poliitikategemise varjus käib ettevalmistus võimule pääsemiseks ka jõudude poolt, kes on teenimatult varju jäänud.

3.3. Tegevusobjektid

Kui tugiverbiühendi abil väljendatud tegevus on suunatud mingile tegevusobjektile, siis nii *käima* kui *tegema* puhul ei ole võimalik tegevusobjekte esitada grammatiliste objektidena – *tegema* abil moodustatud konstruktsioonis on selle positsiooni juba hõivanud tegevust väljendav noo-

men ise ja *käima* kui intransitiivne verb ei luba lauses grammatilist objekti.

3.3.1. Tugiverbi *tegema* poolt toetatava noomeni tegevusobjekt

Kui tegevusobjekti ei saa enam väljendada grammatilise objektiga, siis tuleb leida talle muu väljendusviis. Tegevusobjekti vormistus sõltub muu hulgas ka tegevust väljendava nimisõnaga tähenduslikult paralleelse verbi reksioonist. Nagu tabelist 5 näha, on valimis sagedasim tegevusobjekti väljendamise viis *da*-infinitiivne täiend. Kui vaadata lähemalt neid tegevust väljendavaid noomeneid, millega *da*-infinitiivne tegevusobjekt seostub, selgub, et neid on vaid neli: *ettepanek* (61), *katse* (62), *otsus* (63) ja *pakkumine* (64).

Tabel 5. Tugiverbi *tegema* poolt toetatava noomeni tegevusobjekti väljendusviise

Väljendusvahend	Protsent kõigi <i>tegema</i> -tugiverbiühendite tegevusobjektide hulgast
<i>da</i> -infinitiiv	25,5
Allatiiv	20
Tegevust väljendava noomeni genitiivatribuut	17
Inkorporeeritud tegevust väljendava noomeni liitsõnaliseks esikomponendiks	17
Elatiiv	5
Inessiiv	4
Komitatiiv	3,5

(61) Euroopa komisjon on teinud ettepaneku kehtestada uutele liikmesriikidele pikk üleminekuperiood ..

(62) Sel suvel tehti katset nimetada Venemaale troonipärija ..

(63) Rootsi ja Soome tegid aastaid tagasi poliitilise otsuse peatada tuumaenergeetika arendamine.

(64) Mullegi tehti pakkumine jääda tööle uude pank ..

Sageduselt järgmised tegevusobjekti väljendamise viisid – tema esitamine allatiivis, genitiivatribuudina või inkorporeerimine toetatava noomeni liitsõnaliseks esikomponendiks – seostuvad suurema hulga erinevate tegevust väljendavate noomenitega. Allatiivis tegevusobjekti saab lau-

ses, kus kasutatakse tegevust väljendava noomeni verbilist vastet, valdavalt esitada grammatilise objektina (65–67).

(65) Mootorile tehti olulisi täiustusi, mis .. (Vrd *täiustati mootorit*)

(66) „Politsei tegi mulle hoiatuse,” räägib Lorens. (Vrd *politsei hoiatas mind*)

(67) .. ta kinnitas, et ei tee takistusi ühegi raamatu trükkimisele. (Vrd *ta ei takista trükkimist*)

Eelpool öeldu kehtib ka tegevusobjekti genitiivtribuudina esitamise kohta, millest 80% puhul on võimalik konstrueerida tegevust väljendava noomeni finiiitverbilise vastega lause, kus tegevusobjekt on grammatiliseks objektiks, nagu see on võimalik näites (68).

(68) Ühel aastal aga tegin kaks tundi õnnetusjuhtumite analüüsi. (Vrd *analüüsisin õnnetusjuhtumeid*)

Ka inkorporeeritud tegevusobjekti puhul on enamuses toetatava noomeni finiiitverbilise vastega lausetes tegevusobjekt grammatilise objekti positsioonis (69), kuid siin on ka mitmeid leksikaliseerunud liitsõnu, mille „lammutamine” verbiks ja objektiks ei taha hästi õnnestuda, nt *aastakokkuvõte, üürileping*.

(69) Eesti arstid teevad ravimiuuringuid, mille eest rahvusvahelised ravimifirmad .. (Vrd *uurivad ravimeid*)

Elatiivis tegevusobjekt on tegevust väljendava noomeni verbilise vastega moodustatud lauses enamasti grammatiliseks objektiks, kuid võib olla ka elatiivis adverbiaaliks.

(70) Peterburi markantne figuur Andrei Hlobõstin oli teinud tatšankast uurimuse ning .. (Vrd *uuris tatšankat*)

(71) Iiri mängust teeb otseülekande Suurbritannia territooriumile Channel 5 .. (Vrd *kannab üle Iiri mängu*)

(72) Ehkki näitus koosnes viie kuraatori miniekspositsioonist, teeb Roy Exley artiklis juttu vaid kolmest. (Vrd *räägib/jutustab vaid kolmest*)

Tundub, et tegevusobjekti vormistamist mõjutab ka kogu lause semantika, eriti aga tegevust väljendava noomeni semantiline sisu, seda ka siis, kui ei saa rääkida noomeni reksioonist. Näiteks esitatakse noomeni *remont* tegevusobjekt valdavalt inessiivis (73), vahel ka adessiivis (74).

(73) Midagi püüavad nad jõudumööda teha, mees hakkas toas remonti

tegema .. (Vrd *remontis tuba*)

(74) Esimesel korrusel on tehtud remont, teisel ilmselt mitte. (Vrd *esime-
ne korrus on remonditud*)

Kui „remonditegevuse” tegevusobjekti ei saa esitada ruumina või ruumi kaudu, siis kasutatakse *tegema* abil moodustatud tugiverbiühendites alatiivi kui kõige laiemalt levinud tegevusobjekti esitamise käännet (75).

(75) Tavaline elektrikasutaja tohib oma elektritarvititele teha pisiremon-
ti vastavalt oma oskustele. (Vrd *tohib remontida elektritarviteid*)

Harva võib üks tegevusobjekt olla jagatud mitme esitusviisi vahel (76).

(76) Kohtla-Järve põlevkivikeemiatööstus Kiviter teeb tasuvusuuringut
kompaktse naftatehase ehitamiseks, mis vajaks 100 miljoni USA dollari-
ni ulatuvat rahapaigutust. (Vrd tugiverbita lauset *Kohtla-Järve põlevki-
vikeemiatööstus Kiviter uurib kompaktse naftatehase ehitamise tasu-
vust ..*)

Uurides verbiga *tegema* moodustatavate tugiverbikonstruktsioonide ob-
jekte, tekkis küsimus, mil määral sõltub tegevusobjekti vormistus tege-
vust väljendava noomeni leksikaalsest kujust. Tabel 6 esitab üheksa *te-
gema* poolt toetatavat noomenit ja nende tegevusobjektide vormi. Näe-
me, et 12,5% (*algus*) kuni 77% (*valik*) juhtudest on tegevusobjekt jäetud
lauses spetsifitseerimata. Erinevate toetatavate noomenite puhul on ka-
sutusel erinevad tegevusobjekti väljendamise strateegiad. Näiteks käitub
tegevust väljendav noomen *analüüs* „tõelise nominalisatsioonina”, ko-
deerides oma tegevusobjekte genitiivatribuutidena või liites nad enda
esikomponendiks, aga noomenil *algus* on sajaprotsendiliselt oma rekt-
sioon, kõik tema tegevusobjektid on komitatiivis. Tabeli 6 põhjal võiks
järeldada: argumentide esitamine sõltub üsna suurel määral konkreetse
noomeni semantikast, toetatav noomen tuleb tugiverbiühendisse oma ar-
gumendistruktuuriga. Kuidas tugiverbi ja toetatava noomeni argumendi-
struktuurid „kokku sulatatakse”, see on juba omaette teema.

Tabel 6. Mõnede verbi *tegema* poolt toetatavate noomenite tegevusobjektide väljendusviiside jaotumine. NB! Tegevusobjekti väljendusvõimaluste protsent on arvatud selle tegevust väljendava noomeni tegevusobjektide koguhulgast. Kuna samal real on ka sama toetatava noomeni tegevusobjektita esinemise protsent, siis ei tule veergude kogusummaks 100%

	<i>algus</i>	<i>analüüs</i>	<i>ettevalmistus</i>	<i>katse</i>	<i>kriitika</i>	<i>parandus</i>	<i>remont</i>	<i>uuring</i>	<i>valik</i>
Tegevusobjektita	12,5	38	17	34,5	54	27	42	49	77
Genitiiv-atribuut	0	52	6	4	0	16	5,5	33	0
Inkorporeeritud tegevusobjekt	0	31	3	34	17	11	6	40	0
<i>da</i> -infinitiv	0	0	0	53	0	0	0	0	0
Allatiiv	0	0	0	0	17	18	14	3	0
Elatiiv	0	3	0	0	0	0	0	0	3
Translatiiv	0	0	53	0	0	0	0	10	0
Komitatiiv	100	0	0	0	0	0	0	0	0

3.3.2. Tugiverbi *käima* poolt toetatava noomeni tegevusobjekt

Tabelist 7 näeme, et 35% verbi *käima* poolt toetatavate noomenite tegevusobjektidest on genitiivis (77). Tähelepanu väärib asjaolu, et nendest 77% puhul on tegevust väljendavaks noomeniks *mine*-tuletis (78) (vrd kõigist verbi *käima* tegevusobjektidest kuulub 25% *mine*-liitelise tegevust väljendava noomeni juurde).

(77) Merevaigu põhikaubandus käis üle Dnepri jõe ja Olbia linna.

(78) Nüüd käib Euroopas telekommunikatsioonituru liberaliseerimine ja monopolide lõhkumine. (Vrd *liberaliseeritakse telekommunikatsiooniturgu ja lõhutakse monopole*)

Sageduselt järgmine tegevusobjekti vormistusviis on elatiiv. Kuid kõigis valimi näidetes seostub elatiiviga ainult noomen *jutt* (79) või tema mitmusevorm *jutud* (80). Nii et siin ei saa rääkida mitte grammatilise objekti ümbervormistamisest vaid rektsioonilistest paralleelidest sama semant-

Tabel 7. Tugiverbi *käima* poolt toetatava noomeni väljendusviise

Väljendusvahend	Protsent kõigi verbiga <i>käima</i> seostuvate noomenite tegevusobjektide hulgast
Tegevust väljendava noomeni genitiivtribuut	35
elatiiv	23
Inkorporeeritud tegevust väljendava noomeni liitsõnaliseks esikomponendiks	11
Kaassõnafraas kaassõnaga <i>pärast</i>	7
Kaassõnafraas kaassõnaga <i>üle</i>	4,5
Kaassõnafraas kaassõnaga <i>ümber</i>	4
Translatiiv	2,5
Inessiiv	2,5
Allatiiv	2
Komitatiiv	1,5
Kõrvallause	2

tilise sisuga verbidega, nagu *jutustama* ja *rääkima*.

(79) Jutt käib peamiselt maavärinast. (Vrd *räägitakse maavärinast*)

(80) Nii ei ole mingi ime, et käivad jutud mõisa peahoone kummitusest. (Vrd *räägitakse kummitustest*)

Näited tegevusobjekti väljendamisest kaassõnaga *pärast* moodustatud kaassõnafraasi abil on kõik sellised, mille puhul tegevust väljendava noomeni verbilise vaste tegevusobjekt esitatakse samuti *pärast*-kaassõnafrasiga (81).

(81) Viimaste kuude kõige ägedamad lahingud on käinud linnavarade pärast. (Vrd *võideldakse linnavarade pärast*)

Ka *üle*-kaassõnafrasiga väljendatud tegevusobjekte sisaldavate näidete hulgas on palju selliseid verbist tuletatud noomeneid, mille verbilise vaste tegevusobjekt esitatakse kaassõnafrasiga, aga verbilise vaste puhul on võimalik ka tegevusobjekti grammatilise objektina vormistamine (82–83).

(82) Selle taevakivi üle on vaidlus käinud 1855. aastast alates. (Vrd *selle taevakivi üle on vaieldud*)

(83) Kontroll grandisaajate töö üle käib aruannete kaudu. (Vrd *grandisaajate tööd kontrollitakse*)

Kaassõnaga *ümber* moodustatud kaassõnafraasi abil viidatakse tüüpiliselt vestluse jms sisule, mis ka tegevust väljendavale noomenile vastava

verbi poolt moodustatud finiittarindis pole väljendatud grammatilise objektiga (84–85).

(84) Vaidlus käib põllumajanduse tulukuse ümber. (Vrd *vaieldakse põllumajanduse tulukuse pärast*)

(85) Pruun on ju põhiline värv, mille ümber kogu viimane aasta jutt on käinud. (Vrd *millest on kogu viimane aasta räägitud*)

Allatiiv oli *tegema*-ühendite puhul üks sagedasi tegevusobjekti väljendamise viise, *käima*-ühendites kasutatakse seda vormistusviisi ainult 2% tegevusobjektide esitamiseks. Oma tegevusobjekti selliselt vormistavaid verbaalnoomeneid on vaid kaks (täenduslikku) põhitüüpi: *jaht* (86–87) ja *võistlus/võitlus* (88–89), lisaks üks kord esinenud noomen *sooduskampaania* (90).

(86) Jaht käib ikka elusatele asjadele, nagu näiteks mina.

(87) Politseis käib ajujaht koputajale.

(88) Suurem võistlus käis reaalsetele objektidele, kus ühe koha peale tuli ligikaudu seitse tööd.

(89) Mahajäetud beebidele käib võidujooks.

(90) Tootesarja Valdo teeb firma nimega Voldemars ja sellele käib parasjagu sooduskampaania.

Translatiivi kasutati 2,5% tegevusobjektide vormistamiseks ja nende vasteteks tegevust väljendava noomeni verbilise tähendusvaste poolt moodustatavas struktuuris on enamasti grammatiline objekt (91).

(91) .. parajasti käisid ettevalmistused 6,3 miljardi naelaseks tehinguks, mille eesmärk oli .. (Vrd *valmistati ette tehingut*)

Inessiivi kasutatakse 2,5% tegevusobjektide väljendamiseks. Enamasti, nagu ka *tegema*-ühenditega seostuva inessiivis tegevusobjekti puhul, võib sellist kasutust nimetada „tegevusobjekt koha kaudu” strateegiaks (92). Aga mitte ainult, vrd (93).

(92) Hoones käib kapitaalremont. (Vrd *hoonet remonditakse*)

(93) Uurimine selles asjas käib, kuid .. (Vrd *seda asja uuritakse*)

Komitatiivi (1,5% tegevusobjektidest) puhul on tegevusobjekt enamasti rektisiooniliselt seotud noomeni aluseks olnud verbiga (94).

(94) Ukrainas käib edukalt ka vorsti tootmine ja jäätisega kaubitsemine. (Vrd *kaubitsetakse jäätisega*)

Kõrvallausega väljendatud tegevusobjekti põhisõnaks oli peamiselt noomen *jutt* ja sellele tähenduslikult lähedased noomenid (95–96).

(95) Kuna talvel käisid jutud, et uus album sündis ainult plaadifirma pideva pindakäimise tulemusena ..

(96) Enne Bundeswehri sõdurite saatmist Bosniasse käis Saksamaal suur arutamine, et mis saab siis, kui nad peavad seal tulistama hakkama.

Vähesel määral esines materjalis veel *vastu-*, *suhtes-*, *nimel-*, *peale-*, *kallal-* ja *osas-*kaassõnafraaside abil väljendatud tegevusobjekte.

Vaadeldes selliseid tugiverbiühendi tegevusobjekte, mida tegevust väljendava noomeni verbilise vastega moodustatud lauses esitatakse grammatilise objektina, selgub, et umbes 70% neist on *käima*-verbi poolt toetatavas noomenifraasis esitatud verbist tuletatud noomeni genitiivse eestäiendina ja umbes 20% inkorporeeritud tegevust väljendava noomeni liitsõnaliseks esikomponendiks. Ülejäänud 10% hulgas on allatiivis, translatiivis ja *üle*-kaassõnafraasiga vormistatud tegevusobjektid.

3.4. Nii tegevusobjekti kui ka tegevussubjekti väljendamiseks kasutatavad vahendid

Verbi *käima* abil moodustatud tugiverbikonstruktsioonide puhul kattuvad mõned tegevussubjekti ja tegevusobjekti väljendamiseks kasutatavad vahendid. Nende mõlema väljendamiseks saab kasutada tegevust väljendava noomeni genitiivset eestäiendit, inkorporeerimist toetatava noomeni liitsõnaliseks esikomponendiks ja inessiivi, viimast peamiselt nn „agent või objekt koha kaudu” strateegia puhul.

Tegevust väljendava noomeni liitsõnaliseks esikomponendiks on vaadeldud materjalis inkorporeeritud ainult intransitiivsete verbide tegevussubjektid (97).

(97) Vuhisesin ukseavast mööda, pea põues, kuid ometi käis välguklõpsatus. (Vrd *välk klõpsatas*)

Genitiivse täiendina vormistatud agendid võivad aga seostuda ka transitiivset tegevust väljendava noomeniga. Materjalis leidis kuus näidet, kus agent oli vormistatud genitiivatribuudiks ja konstruktsioon sisaldas ka tegevusobjekti, mis oli kolmel juhul vormistatud samuti genitiivatribuudina (98–100). Kõigis kolmes lauses, aga eriti lauses (98), jääb pisut ebaselgeks, kas esimene genitiivatribuutiga väljendatu on agent või pelgalt tegevusobjekti omaja.

(98) Kuna parajasti käis Sadolini Rapla maja projekteerimine, tekkis idee, et .. (Kas *Sadolini projekteerib Rapla maja* või *projekteeritakse Sadolini Rapla maja*)

(99) Kohtu kaudu käib ka Jüri ja Mari abielu lahutamine, sest .. (Kas *Jüri ja Mari lahutavad abielu* või *lahutatakse Jüri ja Mari abielu*)

(100) Ella on siin sündinud, Leili maja ehitus käib. (Kas *Leili ehitab maja* või *ehitatakse Leili maja*)

Samasugune ebaselgus tekib ka siis, kui transitiivset tegevust väljendava noomeniga seostub ainult agent genitiivatribuudina ja tegevusobjekti konstruktsioonis polegi esitatud (101).

(101) Ehitajad ja külarahvas aga räägivad, kuidas Savisaare ehitus tegelikult käinud.

Tähelepanu väärib asjaolu, et kõikidele nende näidete agentidele on viidatud pärisnime kasutades.

4. Lõpetuseks

Tugiverbiühendites esinevad tegevust väljendavad noomenid on muude eesti keelele omaste nominalisatsioonidega küllalt sarnased. Võrreldes verbidega *käima* ja *tegema* moodustatud tugiverbikonstruktsioone, võib öelda, et *käima* ampluaa on laiem, ka toetab ta rohkem selliseid noomeid, mida võiks nimetada „tõelisteks nominalisatsioonideks” – prototüüpselt on need *mine*-tuletised, mis moodustavad *käima* poolt toetatavatest tegevust väljendavatest noomenitest 25% (kuigi konkreetsetest lemmadest sagedasimad on siiski *jutt* ja *elu*). Selle konstruktsiooni tegevussubjektid ja tegevusobjektid käituvad ka rohkem R. Kasiku poolt kirjeldatud mallide järgi. *tegema* tugiverbina paistab toetatavate noomenitega mitte nii vabalt kombineeruvat, temaga moodustatud ühendid on sageli (aga mitte alati) mingit liiki püsiühendid. Verbile *tegema* on ka personaalse tugiverbikonstruktsiooni moodustamisel rohkem alternatiive (*ajama*, *pidama* jt, vt tabel 1), mille hulgast tegevust väljendav noomen saab valida ennast sobiva toetama (102–104 *a*-näited on korpusest, *b*-näited on konstrueeritud).

(102a) Maa-alustes tunnelites käib aktiivne piraatplaadibisnis.

(102b) Maa-alustes tunnelites aetakse aktiivset piraatplaadibisnist.

(103a) Katedraalis käib jumalateenistus ja ..

(103b) Katedraalis peetakse jumalateenistust ..

(104a) Tavaliselt käib ravimiuuring nii ..

(104b) Tavaliselt tehakse ravimiuuringut nii ..

Verbile *käima* selliseid alternatiive ei ole, *toimuma* on tema paralleel teist tüüpi keelekasutuses ja *juhtuma* on spetsialiseerunud toetama mitte-agentiivseid sündmusi.

Lõpetuseks võiks püüda leida põhjust, milleks sellised konstruktsioonid keeles vajalikud on. Näidete põhjal saab anda mitmeid võimalikke vastuseid (vastused ei ole järjestatud arvatava tähtsuse järjekorras).

Kõigepealt torkab silma, et ka siis, kui noomeniga väljendatud tegevus võib olla suunatud mingile tegevusobjektile (on transitiivne), puudub lausest sageli tegevusobjekt (vt täpsemalt osa 3.3.). Seega võiks üheks sellise konstruktsiooni kasutamise põhjuseks olla detransitiviseerimine, kui objekti ei taheta spetsifitseerida.

(105) Esimene plahvatus kahju ei teinud. (Vrd **Esimene plahvatus ei kahjustanud*)

(106) Info kasutamisel tehakse ju valikuid, midagi rõhutatakse ja .. (Vrd ?*Info kasutamisel valitakse, midagi rõhutatakse ..*)

Transitiivse verbi (*ostma, liitma*) kasutamine ilma eksplitsiitselt väljendatud objektita oleks problemaatiline ka näidetes (107–108).

(107) Uuringu järgi tehakse ca 80 protsenti ostudest laenuraha abil.

(108) Vahetult enne jõule tegi Hoiupank uue liitmiskatse. (Vrd *.. *katsus Hoiupank uuesti liita*)

Teiseks – moodustades intransitiivsest lausest transitiivset, luuakse ka uued tähendusnüansside väljendamise võimalused. Kuna piiritletud/piiritlemata aspekti väljendatakse eesti keeles objekti käändevaheldusega, siis kasutatakse tugiverbiühendite puhul seda ka sisult intransitiivsete tegevuste piiritletud/piiritlemata aspekti väljendamiseks (109–110).

(109) Linnapea pidas kõnet. (Piiritlemata, vrd *linnapea pidas kõne* (piiritletud))

(110) Muidu on nad ju head tööd teinud. (Piiritlemata, vrd *Muidu on nad ju hea töö teinud*. (piiritletud))

Kolmandaks – nominaliseerides verbifraasi noomenifraasiks, muudetakse ühtlasi mittereferentsiaalne väljend referentsiaalseks, mille puhul saab

väljendada indefiniitsuse ja definiitsuse kategooriaid, nt (111) (referentsiaalsuse ja definiitsuse kohta vt nt Pajusalu 1999: 20 jj).

(111) Inimesed ostavad aina rohkem püsikaupu ja need ostud tehakse just suurel müügihooajal.

Neljandaks – nominaliseeritud verbi saab modifitseerida täpsustava liitsõnaosise või täiendi lisamisega, uut liitverbi nii lihtsalt teha ei saa (112).

(112) Ja kui raha käes oli, tegi K. kolm vale laristamisotsust. (Vrd palju kohmakam *Ja kui raha käes oli, otsustas K. kolm korda ?valesti laristada.*)

Viidendaks – mingi tegevuse nimetamiseks on juba leksikaliseerunud teatud noomen, sageli liitsõna või püsiv noomenifraas (113–115).

(113) Nato ja Serbia vägede vahel käib äge tulevahetus.

(114) ...tean väga hästi, kuidas nende raamatupidamine käib.

(115) See firma teeb alltöövõttu Pärnu REV-ile, kellega omakorda ..

Seda spetsialiseerunud noomenit kiputakse kasutama ka siis, kui verbiifraas annaks edasi sama tähenduse (116).

(116) Tavaliselt käib ravimiuring nii, et vastutav arst ..

Sarnase nähtusega on tegemist juhul, kui mingi tegevuse või protsessi tähistamiseks kasutatakse laenatud noomenit (117).

(117) Isegi siis, kui tehakse korralikku marketingi.

Ja kindlasti kasutatakse sellist struktuuri ka lihtsalt korduste vältimiseks (118).

(118) No ma tegin kirjelduse või... --- *interview*'ks ei saa seda nimetada --- lihtsalt kirjeldasin --- näiteks poksimatši maailmameistri Max Schmelingi ja ameeriklase Dempsey vahel.

Kirjandus

- Allerton, David J. 2002.** Stretched Verb Constructions in English. Routledge Studies in Germanic Linguistics. London and New York: Routledge.
- Cattell, Ray 1984.** Composite Predicates in English. Syntax and Semantics 17. Sydney: Academic Press Australia.
- Eesti kirjakeele seletussõnaraamat.** I–. 1988–. Eesti Keele Instituut. Tallinn.
- Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995.** Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Trükki toimetanud Mati Erelt (peatoimetajana), Tiiu Erelt, Henn Saari, Ülle Viks. Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut. Tallinn.
- Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993.** Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: Kiri. Trükki toimetanud Mati Erelt (peatoimetajana), Tiiu Erelt, Henn Saari, Ülle Viks. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn.
- Erelt, Mati (ed.) 2003.** Estonian Language. Linguistica Uralica. Supplementary Series. Vol 1. Tallinn: Estonian Academy Publishers.
- Fillmore, Charles J. 2002.** Varieties of „Support” Constructions. – Second International Conference on Construction Grammar, September 6–8, 2002. University of Helsinki, 21–22.
- Fillmore, Charles J. 2003.** Multiword Expressions: An Extremist Approach. – Ettekande slaidid Internetiaadressil http://www.bbaw.de/forschung/kollokationen/documents/coll_fillmore_mwe.pdf (12.05.2005).
- Kaalep, Heiki-Jaan, Kadri Muischnek 2002.** Eesti kirjakeele sagedussõnastik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kaalep, Heiki-Jaan, Kadri Muischnek 2003.** Püsiühendite leidmine suurtest tekstikorpustest. – Toimiv keel I. Töid rakenduslingvistika alalt. Eesti Keele Instituudi toimetised 12. Tallinna Pedagoogikaülikool, Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 101–118.
- Kasik, Reet 1968.** Omastavalise täiendi subjektilisusest ja objektilisusest *mine*-konstruktsioonis. – Keel ja struktuur 2. Töid struktuurilise ja matemaatilise lingvistika alalt. TRÜ eesti keele kateeder. Tartu, 127–139.
- Kasik, Reet 1970.** Lähtelause subjekt ja objekt deverbaalsubstantiivilistes nominalisatsioonides. – Keel ja struktuur 4. Töid struktuurilise ja matemaatilise lingvistika alalt. TRÜ eesti keele kateeder. Tartu, 121–133.
- Kasik, Reet 1975.** Verbide ja verbaalsubstantiivide tuletusvahekorrad tänapäeva eesti keeles. – Keele modelleerimise probleeme 5. TRÜ toimetised 363, 3–162.

- Kasik, Reet 1996.** Eesti keele sõnatuletus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Koptjevskaja-Tamm, Maria 1993.** Nominalizations. London/New York: Routledge.
- Koptjevskaja-Tamm, Maria 2003.** Action nominal constructions in the languages of Europe. – Noun Phrase Structure in the Languages of Europe. Ed. by Frans Plank. Berlin: Mouton de Gruyter, 723–759.
- Muischnek, Kadri 2004.** Verbi ja noomeni püsiühenditest eesti keeles. – Keel ja Kirjandus 8, 574–589.
- Pajusalu, Renate 1999.** Deiktikud eesti keeles. (= Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis 8.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pajusalu jt = Pajusalu, Renate, Iona Tragel, Ann Veismann, Maigi Vija 2004.** Tuumsõnade semantikat ja pragmaatikat. (= Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 5.) Tartu.
- Tragel, Iona 2001.** On Estonian core verbs. – Papers in Estonian Cognitive Linguistics. Ed. by Iona Tragel. (= Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 2.) Tartu, 145–169.

Estonian support verbs and their impact on the syntactic structure

Kadri Muischnek

This article describes the support verb construction in Estonian – i.e. a construction consisting of a semantically relatively empty support verb and an action nominal. Two types of support verb constructions are distinguished: in the first type the action nominal occupies the object position of the support verb, the actor (usually the agent) of the action denoted by the action nominal goes to the subject position of the support verb. The second type is semantically an impersonal construction: the action nominal occupies the subject position of the intransitive support verb.

If an action nominal has a logical object, then in the both types of support verb constructions it can't take the object position of the support verb and has to be expressed using some other means. The same applies to the actor of the second type of support verb constructions. The article describes some strategies of coding these roles in support verb constructions.